

Faglige mål- hvordan?

Af Jette Hannibal

Efter indførelsen af reformen skal psykologiundervisningen som bekendt styres af de faglige mål. Det er en nyskabelse, og det tager nok lidt tid, inden det rigtigt går op for os alle, hvad det betyder for tilrettelæggelsen af undervisningen og bedømmelsen af elevernes præstationer, for det er en helt anden måde at tænke på, end vi har været vant til. For det første findes der ikke mere et pensum, som eleverne skal igennem. Der er derfor heller ikke noget krav om antal læste sider mere. Elever og kursister skal derimod være i stand til at honorere de faglige mål, og det skal de også demonstrere i eksamenssituationen. Det betyder helt enkelt, at samtlige eksamensspørgsmål skal være lavet således, at en elev i princippet kunne få karakteren 12. Der skal altså være udfordringer af en sådan karakter i et hvilket som helst eksamensspørgsmål, at eleven kunne få 12, hvis vedkommende i øvrigt kan honorere de faglige mål.

Man kan godt mene, at de faglige mål i psykologi er lidt for urealistiske i forhold til vores elever. Det samme kan man sige om en hel del andet i reformen, fx kravene til studieretningsprojektet og AT-eksamen i 6.semester. Baggrunden for de faglige mål har bl.a. været at styrke studiekompetencen og træne i en akademisk tankegang, og det er i princippet rigtig godt. Vi skal blot finde ud af, hvordan vi kan tilpasse det til vores elever. Helt grundlæggende kan man sige, at eleverne skal lære at tænke kritisk i psykologi fx gennem kritisk at vurdere teorier og empiriske undersøgelser, vurdere dokumentation og relatere det til en teori eller en holdning, kunne overveje om der er alternative forklaringer på et fænomen, nå frem til rimelige konklusioner på basis af tilgængelig dokumentation og være parat til at omvurdere konklusioner på baggrund af nyt materiale. Hertil kommer så, at eleverne skal kunne rumme usikkerheden i, at der ikke er endelige svar på ret mange ting. Med kravet om teoripluralisme vil det næsten give sig selv, at teorier må supplere hinanden

I det følgende vil jeg forsøge at give nogle bud på, hvordan man kunne indtænke de faglige mål i planlægning af undervisningen og i forhold til udarbejdelse af eksamensspørgsmål på c-niveau. Med hensyn til planlægning af undervisning på B-niveau gælder de samme principper. Jeg er nødt til at sige, at i dette tænkte forløb, har jeg haft en gymnasieklasse som min egen i tankerne, og at det er den her måde, som jeg ville tænke på i planlægningen af min egen undervisning på C-niveau. Undervisningsmaterialet er allsammen tænkt i forhold til eleverne, sådan at de fodres med teori mm., som gør det muligt at honorere de faglige mål i undervisningen.

Principper for planlægning af undervisning i forhold til faglige mål

Til kurset i de nye eksamensformer udarbejdede arbejdsgruppen en oversigt over en mulig progression i arbejdet med de faglige mål. Princippet er, at man på C-niveau fx deler undervisningen op i tre trin, således at man starter på det laveste trin, hvor faget introduceres med basal faglig viden og den basale kompetence at kunne forholde sig kritisk til psykologiske teorier og begreber. I efterfølgende temaer kan man så bevæge sig op på de to næste trin. Man kan allerede på trin 1 komme lidt ind på empiriske undersøgelser, sådan som mit eksempel også viser.

Det er naturligvis arbejdsgruppens foreslag til en opdeling, og den skal udelukkende opfattes som en inspiration. Progressionen kan tilrettelægges anderledes, men det er vigtigt at lave en oversigt over progressionen i de faglige mål for at minde sig selv om, at det er dem, som er i centrum for planlægningen. Man kan ellers let blive forledt til at tro, at det gælder om at læse lige så mange teorier som før reformen, men

det er faktisk ikke meningen. Eleverne får ikke nødvendigvis bonus for at kunne gøre rede for 3-4 teorier til den endelige eksamen, for hvis de ikke samtidig kan leve op til de faglige mål, er de i princippet i den situation, at de ikke har bestået eksamen. Kan man fx ikke forholde sig kritisk til en bestemt psykologisk teori, honoreres man ikke de faglige mål.

Trin 3 i arbejdsgruppens forslag til progression indeholder samtlige de faglige mål på C-niveauet, og det er altså målet for vores undervisning nu. Det illustreres godt med beskrivelsen af karakteren 12 i den nye karakterskala: *Gives for den fremragende den præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.* Hvis en elev skal have 12 iflg. den nye skala, skal de altså i princippet kunne honorere samtlige af de faglige mål. Dette skal vi også have for øje, når vi laver vores eksamensspørgsmål. Hvordan vi skal arbejde med karakterskalaen i det daglige arbejde er en anden sag. Hvis vi skal bruge den efter hensigten, skal vi måske til at formulere faglige mål for hvert semester, således at karakteren for den enkelte elev kan vise 'graden af målopfyldelse' i perioden. Det bliver nok ikke helt let.

Oversigt over mulig progression i arbejdet med læreplanen på C-niveau fra kurset i de nye eksamensformer

Læreplanens indhold med parantes om trænes ikke på pågældende trin

Trin 1 på C niveau

1. demonstrere et (bredt) kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normalt fungerende menneske
2. redegøre for samt kritisk forholde sig til centrale psykologiske teorier og begreber
3. (udvælge og) anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof (og kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag)
4. formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat (på en klar og præcis måde).

Trin 2

5. demonstrere et bredt kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normalt fungerende menneske
6. redegøre for samt kritisk forholde sig til centrale psykologiske teorier og begreber
7. (udvælge og) anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof (og kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag)
8. demonstrere et elementært kendskab til fagets forskningsmetoder (og etiske problemstillinger i psykologisk forskning) samt kunne skelne mellem hverdagspsykologi og videnskabelig baseret psykologisk viden
9. formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde.

Trin 3

10. demonstrere et bredt kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normalt fungerende menneske

11. redegøre for samt kritisk forholde sig til centrale psykologiske teorier og begreber
12. udvælge og anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof og kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag
13. demonstrere et elementært kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger i psykologisk forskning samt kunne skelne mellem hverdagspsykologi og videnskabelig baseret psykologisk viden
14. formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde.
15. vise kendskab til, at der kan bruges forskellige perspektiver til forklaring af psykologiske problemstillinger

Oversigt over faglige mål, synopsis mm kan findes på faget hjemmeside
<http://www.emu.dk/gym/fag/ps/inspiration/index.html>

På trin 1 foreslår arbejdsgruppen, at der arbejdes med en generel introduktion til faget og dets måde at arbejde på. Relevante faglige begreber introduceres i forbindelse med psykologiske teorier og empiriske undersøgelser. Dette skal give en forståelse for forskellen mellem at diskutere psykologiske problemstillinger på en faglig måde og på en hverdagsmåde. Det er en god ide at introducere til kritik af teori fra starten. Det kan gøres ved at give eleverne en kort oversigt over, hvad man forstår ved en god teori fx gennem materialet her i bladet. Ligeledes kan man fra starten arbejde med empiriske undersøgelser og metode på et helt elementært plan for at starte introduktionen til arbejdet med kritik af empiriske undersøgelser.

Der er i det følgende givet et eksempel på, hvordan man konkret kan arbejde med de faglige mål på trin 1 gennem et kort tematisk forløb om børn og medier. Formålet med forløbet er at introducere til, hvad man forstår ved en psykologisk problemstilling og hvordan man kan arbejde med en sådan på et fagligt grundlag, så man lever op til læreplanens krav om at honorere de faglige mål. Her på første trin på C-niveauet har jeg identificeret flg. mål, som vi skal fokusere på (jvf. Oversigten over mulig progression)

1. kendskab til fagets stofområder (her socialpsykologi)
2. redegøre for/kritisk forholde sig til psykologisk teori og begreber
3. anvende psykologisk viden på en konkret problemstilling (her medier og vold) og kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag
4. formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat

Eftersom der er mange studieretninger med engelsk og psykologi på C-niveau, har jeg givet nogle links til artikler på engelsk, som kan supplere arbejdet. Jeg har valgt at trykke det materiale, som jeg har brugt i forbindelse med forløbet, så man kan se, hvordan de faglige mål gennemsyrrer hele arbejdet.

Eksempel på et kort undervisningsforløb på trin 1. Tema: medier og børn – bliver man voldelig af at se vold i TV?

1. Kort visning af voldelig scene i en film eller dokumentar. Dernæst åben diskussion i klassen over temaet: Bliver man voldelig af at se TV? Formål med dette er at få hverdagspsykologiske bud på dette som kontrast til det videre arbejde. Vi skriver holdninger og synspunkter ned, og vi spørger hver enkelt om, hvad deres holdning bygger på. Dette for at skabe en baggrund for at komme ind på forskellen mellem 'dagligdagens psykologi', som bygger på vores erfaringer,

personlige meninger og holdninger og så 'den videnskabelige psykologi', som bygger på empiriske undersøgelser og teoridannelse.

2. Læsning af 2 tekster: (1) Voldsfilm kan påvirke ustabile børn **Berlingske Tidende 18 november 2003** og (2) **Forskningsnyt fra Psykologi 2003**, 12 (5) TV giver mere vold Formål: Identifikation af en psykologisk problemstilling. Introduktion til hvor vi får vores viden fra.
3. Læsning af tekst 3, kort artikel om undersøgelsen vedr. introduktion af fjernsyn på St. Helena. Superkort introduktion til hvad man forstår ved en empirisk undersøgelse, hvorfor de laves (formål), forskellige typer af dataindsamling (metode), og resultat af undersøgelsen samt hvad man kan bruge undersøgelsen til. Ligeledes kort om 'effektforskning'. Perspektivering til teksterne vi allerede har læst. Forskelle i de måder undersøgelserne er foregået på og evt. problemfelter. Evt. også læsning af artikel på engelsk om undersøgelsen <http://observer.guardian.co.uk/comment/story/0,6903,389527,00.html>
4. Introduktion til psykologisk teori: Social indlæringsteori.
 - a. Teoriens antagelser: læring foregår i en social kontekst
 - b. Teoriens begreber: modelindlæring, selvregulering, gensidig determinisme
 - c. Teoriens forudsigelser: man kan lære og ændre adfærd efter observation af en rollemodel.
 - d. Vurdering af teorien: (1) er den empirisk understøttet? (2) kan den bruges til at lave forudsigelser med? (3) giver den mening i forklaring af observerede fænomener?
 - e. Kan vi bruge teorien til at forklare St-Helena undersøgelsens resultater? (1) i forhold til medier og aggression? (2) i forhold til rollemodeller? (forældre, kammerater, personer i TV mm.)
5. Check af faglige mål 1: Kan vi anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og forholde os kritisk til det på et fagligt grundlag? Dvs. kan vi vurdere om man rent faktisk bliver voldelig af at se voldeligt TV ved hjælp af den psykologiske viden vi nu har? Hvad siger vores kilder?
6. Check af faglige mål 2: Kan vi formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat? Dvs. kan vi bruge de rigtige psykologiske begreber til at forklare med?
7. Afsluttende diskussion: Hvilke problemer rejser dette tema? Hvilke spørgsmål har vi ikke fået svar på? Hvad betyder det, at der ikke er enighed blandt forskere? Hvordan har vi det med, at der tilsyneladende ikke kan gives entydige svar? Hvordan med vores oprindelige holdninger? Er der flyttet på dem i løbet af forløbet? Evt. læsning af artikel om computerspil og vold til perspektivering: Undersøgelse: Strid om børn og computerspil i Jyllands-Posten 20 november 2003
8. Evaluering.

De faglige mål og eksamen

Eksamensspørgsmålene skal også afspejle de faglige mål. Det forudsættes, at vi har arbejdet med kernestoffet og det supplerende stof, så elever og kursister har et bredt kendskab til fagets stofområder, men i læreplanen under eksamen står der også, at præstationen vurderes i forhold til eksaminandens evne til at leve op til de faglige mål. Desuden nævnes specifikt, at der lægges vægt på om man kan beskrive den givne problemstilling psykologifagligt, om man kan analysere ved hjælp af psykologisk teori og metode, om man kan perspektivere psykologiske problemstillinger, om man kan strukturere og formidle psykologisk viden med brug af et fagligt begrebsapparat,

og om man kan indgå i en faglig dialog. I vejledningen s. 24 under eksamen ekspliciteres det yderligere hvad man forventer i forhold til de faglige mål.

Man kan naturligvis diskutere, hvad alt dette betyder helt konkret, men hvis vi tager udgangspunkt i vores eksempel fra det korte forløb på trin 1, har vi faktisk trænet en del af de faglige mål, som beskrives eksplicit her.

Hvis man forestiller sig det samme tema gennemgået på trin 3 kunne man udbygge det med at introducere yderligere et par teorier, fx Piagets teori om kognitiv udvikling med fokus på problemstillingen om, hvornår børn er i stand til at skelne mellem virkelighed, og det man ser i TV samt evt. sociologisk teori omkring den moderne families livsvilkår og dets indflydelse på børn-forældre samvær. Man kunne også vælge katharsisteorien, som har nogle interessante perspektiver på, hvorfor vi tilsyneladende interesserer os så meget for vold. Ligeledes kunne man inddrage yderligere et par undersøgelser om medier og børn, hvor man også kunne udbygge viden om metodiske problemstillinger, bl.a. effektforskning og andre metoder til at undersøge betydning af medieforbrug. Hvad man end vælger, vil man gennem at supplere fagligt og have blik for de faglige mål på trin 3 blive i stand til at perspektivere problemstillingen, og man ville give mulighed for at lave en nuanceret analyse. Eftersom arbejdet gennem året forhåbentlig har givet eksaminanderne træning i at bruge og vurdere de psykologiske teorier og empiriske undersøgelser i forhold til konkrete problemstillinger, vil de nu sandsynligvis også være i stand til i eksamenssituationen at vise, at de lever op til de faglige mål.

På C-niveau kan man vælge at lave et traditionelt eksamensspørgsmål eller synopsiseksamen. Det bliver for omfattende at beskrive synopsiseksamen her, så jeg henviser til foreningens hjemmeside, hvor der ligger materiale om, hvad man skal være opmærksom på omkring synopsiseksamen, og hvordan en synopsis kan se ud. Her vil jeg blot give et eksempel på et muligt eksamensspørgsmål til 24 minutters forberedelse, der naturligvis forudsætter, at man har arbejdet med samtlige faglige mål i løbet af undervisningen.

Eksaminanden kommer op i et ukendt tema, men det betyder blot, at han eller hun ikke på forhånd kender de temaer, som der stilles spørgsmål i. Vi kan altså godt stille spørgsmål indenfor de samme temaer, som vi har arbejdet med i løbet af undervisningen. Hvad skulle vi egentlig ellers? Vi kan selvfølgelig inkludere ny teori eller en ny undersøgelse om det samme i bilagene til eksamen, og det vil netop give eksaminanderne mulighed for at vise, at de har opnået evne til at reflektere over psykologisk viden og kan bruge den hensigtsmæssigt.

Eksempel på et eksamensspørgsmål til C-niveau med 24 min. forberedelse

Tema: Medier og vold

1. Gør på baggrund af bilaget/bilagene rede for nogle af de rejste problemer omkring medier og vold.
2. Analysér den identificerede problemstilling, idet du inddrager anden psykologisk viden. Du skal inddrage både teori og empiri.
3. Diskutér mulige årsager til at det kan være svært at nå frem til en entydig sammenhæng mellem at se vold i medierne og voldelig adfærd.

Bilag 1: Kan voldelige videospil øge aggressiviteten? Forskningsnyt fra Psykologi 2003, 12 (1)

Bilag 2: kort uddrag af ”Medievold skader især de svageste børn” **Politiken 28 april 1999**

Kommentar til eksamensspørgsmålet

De to bilag er af en sådan længde, at man ikke kan give begge i fuld længde i et eksamensspørgsmål. Man kan enten vælge den ene eller den anden i sin fulde længde, eller som jeg har gjort her tage et meget kort og centralt uddrag af artiklen fra Politiken, fordi det kan lægge op til perspektivering og diskussion. Som sagt mener jeg, at man kan nøjes med et af dem, for vi skal virkelig passe på, at eleverne på den korte tid får mulighed for at sætte sig ordentligt ind i bilagets problemstilling og får hentet passende viden frem i forberedelsestiden. Generelt tror jeg, at vi skal lave forholdsvis korte bilag, så man kan måske ovenikøbet diskutere om disse bilag også er for lange.

Det valgte eksamensspørgsmål er formuleret sådan, at eksaminanden har en mulighed for leve op til de faglige mål på trin 3 i oversigten, som er bragt tidligere.

Eksamensspørgsmålet er forsynet med en tematisk overskrift, som gerne skulle aktivere en bestemt viden hos eksaminanden. Dernæst er det forsynet med 3 forskellige taksonomiske niveauer. Vi har i undervisningen været inde på forskellen mellem redegørelse, analyse og diskussion, så jeg vil forvente, at eleven kan håndtere dette korrekt. Spørgsmålet inviterer i første del eksaminanden til at identificere nogle psykologiske problemstillinger i bilagsmaterialet. Dette forudsætter naturligvis en vis psykologisk viden.

I underspørgsmål 2 bliver der bedt om at ’udvælge og anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag’. Her lægges op til at eksaminanden selv finder passende teori og empiriske undersøgelser, som belyser problemstillingen i bilaget. Derfor vil eksaminanden også være nødt til at begrunde, hvorfor en bestemt teori eller en bestemt undersøgelse kan være relevant i denne sammenhæng. Endelig lægger det op til en evt. vurdering af denne videns brugbarhed i en analyse af problemstillingen.

I dette eksamensspørgsmål, kan det næsten ikke undgå at lægge op til en diskussion af nytte af eksperimenter i undersøgelser af sammenhæng mellem at se vold og være voldelig, dvs. hele problemstillingen omkring økologisk validitet, som vi har arbejdet med i løbet af året. Ligeledes tales der i bilag 1 om voksne og ikke om børn, som vi har beskæftiget os mest med i den tematiske gennemgang i undervisningen. Bilaget knytter endvidere an til en anden form for populær medievold, nemlig computerspil. En vigtig variabel i forsøget er køn, så måske vil eksaminanden knytte an til anden viden fra undervisningen, fx individuelle forskelle. Man kan også forestille sig, at eksaminanden vil kommentere, at der er forskel på børn og voksne i forhold til medierne og måske forklare, at børn antages at være særligt sårbare i forhold til medierne. Her kunne inddrages social indlærings teori og måske endda dele af Piagets teori for at forklare, hvorfor man antager, at man lærer vold af at se TV, og hvorfor det måske ikke er helt så enkelt, som det umiddelbart ser ud, fordi en masse andre faktorer spiller ind, fx kulturelle, sociale og måske arvelige faktorer, og at man derfor

er nødt til at inddrage andre teorier. Der lægges op til en kritisk vurdering af den valgte teori, og eksaminanden kan evt. relatere dette til indholdet i det andet bilag også. Måske vil eksaminanden også kort komme ind på, at eksperimentet måske i det hele taget er problematisk og pege på andre måder, man kunne undersøge det samme på.

I underspørgsmål 3 kunne man forestille sig, at eksaminanden dels ville referere til bilag 2 og dels ville inddrage undersøgelsen fra St Helena, som er foregået i et naturligt miljø og som viser andre resultater end eksperimentet i eksamensbilaget. Hermed ville eksaminanden vise et elementært kendskab til metodiske overvejelser, som kan få indflydelse på fortolkning af resultater af undersøgelser. Fordi vi har arbejdet med et tema om medier og vold kan man også forvente, at eksaminanden vil sige, at der simpelthen ikke er et endegyldigt bud på sammenhængen mellem medieviolence og voldelig adfærd, men at der er noget som tyder på, at sammenhængen ikke er så entydig, for så ville alle børn, der ser TV-vold blive voldelige, og det er det ikke. Måske ville vedkommende eksaminand også sige, at det måske også kan være svært at opnå helt entydige svar, fordi nogle forskere har meget stærke meninger om dette, og derfor kan man forestille sig, at nogle undersøgelser måske er tendentiøse. Eksaminanden kunne dernæst inddrage det korte uddrag af artiklen fra Politiken, hvor der er fokus på forældres rolle gennem Kirsten Drottners udtalelse. Dernæst kunne man forestille sig, at eksaminanden kunne perspektivere til noget andet vi har arbejdet med i løbet af året, fx teori om familien i det moderne samfund eller betydning af 'den autoritative familiestruktur' i at skabe sunde børn, der godt kan tåle at se en vis portion vold i TV. Eller måske ville eksaminanden vælge at referere til noget statistik om medieforbrug hos børn og unge, som vi har brugt i undervisningen (i den lange version) og så problematisere dette i forhold til fx politiske indgreb såsom censur osv. Dette kunne runde smukt af, og ville vise, at eksaminanden både kan reflektere, perspektivere og tænke kritisk. Mon ikke denne hypotetiske besvarelse lever så godt op til de faglige mål, at man kan forvente 12 for præstationen?

Undervisningsmateriale til forløbet.

Tekst 1: Voldsfilm kan påvirke ustabile børn Berlingske Tidende 18 november 2003 (Infomedia)

Tekst 2: TV-vold giver mere vold! (Forskningsnyt fra Psykologi 2003, 12(5))

Det er få problemer indenfor voldsforskningen, der har givet anledning til en mere ophedet debat end spørgsmålet om, hvorvidt den megen vold i TV og film (medievold) øger børns tendens til selv at blive voldelige.

Den megen debat om specielt dette problem beror selvfølgelig på den betydning det *muligvis* har for især amerikanske børn, der ser TV fire til fem timer om dagen, og herunder en stor mængde meget voldelige film. Da det amerikanske samfund samtidig er et af det mest voldsplagede i den vestlige verden med f.eks. en mordhyppighed, der set i forhold til befolkningstallet ligger ca. syv gange over den danske, er det oplagt at forestille sig en forbindelse mellem stopfodring af TV-vold i barndommen og voldelige udskjelser i den tidlige voksenalder eller allerede i den sene barndom.

En anden grund til den megen debat – især i USA – er de enorme økonomiske interesser, der knytter sig til den megen medievold hos de sponsorer, der lukrerer på TV-reklamer i medievolden og hos producenterne af denne vold. Tjener de penge på at skabe en stor del af almindelige amerikanere om til potentielle mordere?

Endelig har det ikke hjulpet debatten, at de første undersøgelsesresultater var så forskelligartede, at alle kunne finde holdepunkter for deres forskellige meninger. Man kan sige, at de tidligste resultater med kortvarige laboratorieundersøgelser over TV-vold især styrkede frykten for medie vold. Det drejer sig om de såkaldte effektundersøgelser. I denne type undersøgelser udsatte man almindelige børn - som regel i 5-10 års alderen - for en skrap voldsfilm, og iagttog i den følgende times tid barnets tendens til voldelig adfærd, enten i spontan leg eller i særligt tilrettelagte situationer, hvor man kunne "måle" styrken af barnets voldelige tendens. Disse undersøgelser viste stort set uden undtagelse, at man i hvert fald på kort sigt kunne sige, at et barns voldelige tendens blev øget efter at barnet havde set en voldsfilm. Men senere forskere hævdede netop, at det kun var en *kortvarig* effekt og at barnet allerede dagen efter ikke var mere voldelig end ellers, og at al TV-vold derfor kun havde overfladiske og kortvarige effekter - og ikke var noget man skulle bekymre sig om.

Herefter kom en række mere betydningsfulde langtidsundersøgelser, hvor man både registrerede børns daglige forbrug af TV-vold i hjemmet og deres senere tendens til voldelig adfærd. Disse undersøgelser har i mange tilfælde fundet klar sammenhænge mellem forbrug af TV-vold og senere voldelig adfærd. Mange forskere mener imidlertid, at det *ikke* er TV-volden, der medfører voldelig adfærd, men derimod en tidlig tendens til voldelig adfærd (som fortsætter ind i voksenalderen), der omvendt medfører et stort forbrug af TV-vold, som således ikke er årsag til - men bare en virkning af - den voldelige tendens. Udfra dette synspunkt vil det ikke hjælpe på de voldelige tendenser at standse medie volden. Det har også været foreslået, at det kunne være voldelige *forældre*, der både giver anledning til voldelig adfærd hos børnene og til megen medie vold i hjemmet, og heller ikke på denne baggrund ville det hjælpe meget at standse medie volden.

Men nu har forskere fra universitetet i Michigan i USA gennemført den formodentlig mest grundige, omfattende og langvarige undersøgelse over spørgsmålet om, hvorvidt TV-vold kan være *årsag* til mere vold senere hen, og svaret er et klart og foruroligende ja!

Forskerne benyttede sig af en tidligere undersøgelse fra slutningen af halvfjerdserne og begyndelsen af firserne, hvor man havde studeret både den voldelige tendens i adfærden hos 450 drenge og piger i 6-10 års alderen samt deres daglige forbrug af medie vold. Hele femten år senere, da alle de 450 børn var unge voksne i begyndelsen af 20 års alderen, blev de igen testet grundigt for voldelige tendenser i deres nuværende dagligliv.

Det viste sig ikke blot som i tidligere undersøgelser, at de børn der kiggede mest på TV-vold i 6-10 års alderen også senere hen var de unge voksne, der var klart mest voldelige i dagliglivet. Men man fandt også nok så interessant, at denne lovmæssighed gjaldt *uafhængig* af, hvor voldelige de i øvrigt havde været i 6-10 års alderen. Det betyder altså, at hvis man tog en undergruppe på f.eks. 50 børn, der var udvalgt således, at deres voldelige tendens i barndommen var lige stærk, så var det blandt disse børn netop dem, der så mest TV-vold, der senere hen blev de mest voldelige i denne gruppe. Og det kan så ikke (bort)forklares med, at det var en særlig høj grad af voldstendens allerede i barndommen, der blot fortsatte ind i voksenalderen!

Forskerne kunne også konkludere, at sammenhængen mellem tidlig TV-vold og senere voldstendens var uafhængig af forældrenes eventuelle voldelige tendens og deres opdragelse i det hele taget. Ganske vist er der *også* en sammenhæng mellem voldelige forældre og øget voldelig adfærd hos deres børn, men her gælder det

ligeledes, at børn med lige voldelige forældre bliver desto mere voldelige, jo mere TV-vold de udsættes for som børn.

Mest overraskende var det måske, at sammenhængen mellem TV-vold og senere voldstendens ikke blot gjaldt for drenge men også for piger, idet man ud fra tidligere undersøgelser mente, at det kun var drenge, der kunne blive mere voldelige af TV-vold.

De amerikanske forskere mener på den baggrund, at deres undersøgelser er en stærk støtte til de politikere, der taler for en mere restriktiv politik vedrørende udbredelse og forherligelse af vold i TV.

tn

Kilde: Huesmann, L. R., Moise-Titus, J., Podolski, C-L. & Eron, L. D. (2003). Longitudinal Relations Between Children's Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*, 39(2), 201-221.

Tekst 3: Undersøgelse af effekten af introduktion af fjernsyn hos børn i et mediefrit miljø.

Øen St Helena i det sydlige Atlanterhav kendes især på grund af Napoleon Bonapartes tilknytning til øen. Det var her, han døde i eksil i 1821. Imidlertid har St. Helena i nyere tid været ramme for en interessant undersøgelse, hvor forskere fra Glouchestershire Universitet i England fik en unik mulighed for at undersøge, hvad der sker med børns adfærd, efter at de har fået mulighed for at se fjernsyn. Man kalder den slags undersøgelser, hvor man undersøger naturligt forekommende variable for et 'naturligt eksperiment'. Forskerne manipulerer ikke med variable, som de gør i et laboratorieeksperiment, for de variable, man vil undersøge, er allerede til stede. De eneste forskere gør er at observere effekten af de naturligt tilstedeværende variable. Efterfølgende analyserer forskerne deres indsamlede data.

St Helena er et af de mest isolerede samfund i verden. Der findes ikke daglige aviser, lufthavn, offentlig transport, biografer osv. Man fik først fjernsyn på St. Helena i 1995. I første omgang modtog man TV via satellit (CNN), men sidenhen er der sket en vækst i det lokale fjernsyns, så der nu er en blanding af mange forskellige programmer til rådighed.

Da fjernsynet blev introduceret i 1995, gav det forskere en helt unik mulighed for at undersøge effekten af introduktion af TV i det virkelige liv. En af de ting man var interesseret i var bl.a. om indholdet af TV-udsendelser ville få børnene til at ændre adfærd, fx om de ville blive mere voldelige. En del børnepsykologer har udtrykt bekymring for, at den stigende vold blandt børn og unge måske kunne skyldes et stigende forbrug af voldelige TV-film og computerspil. Banduras sociale indlæringsteori forudsiger, at man kan lære aggressiv adfærd af modeller, og hans laboratorieeksperimenter med børn synes at bekræfte dette. Spørgsmålet er om der er så en entydig årsag-virkning.

Før TV kom til St Helena, indsamlede forskerne data om børnene, fx deres fritidsaktiviteter, deres opførsel på legepladser og i skolen. Forskerne satte kameraer op på legepladserne i to skoler på øen for at få mulighed for at observere de 3-8 årige

børns adfærd før og efter introduktion af TV. Ligledes blev nogle af børnene bedt om at skrive dagbog om deres TV forbrug og indholdet af programmerne og om deres fritidsaktiviteter. I slutningen af projektet interviewede man også en gruppe unge mellem 16 og 18 år for at høre deres mening om de indsamlede resultater.

Forskerne lavede en sammenlignende indholdsanalyse af voldsniveauet i TV - programmer i hhv. England og på St Helena, og de viste nogenlunde samme niveau med hensyn til mængden og niveau af vold.

Forskerne foretog en indholdsanalyse af hundrede timers videooptagelser fra legepladserne. Analysen fulgtes op af information om børnene fra deres egne dagbøger og lærere. Disse data fra lærere kom fra spørgeskemaer vedr. det enkelte barn. Forskerne indsamlede ligeledes data gennem ustrukturerede interviews med de lidt ældre børn, som i slutningen af undersøgelsen blev bedt om at kommentere, hvorfor indførslen af TV tilsyneladende ikke havde forårsaget en stigning i asocial adfærd.

Resultatet af undersøgelsen viste bl.a. , at man kunne iagttage at drengene på øen efter indførslen af TV viste dårligere koncentrationsevne, havde et højere aktivitetsniveau og en større tendens til at klynke, men man så ikke en stigning i antisocial adfærd hos børnene på St Helena. Selv efter 5 år med vold i TV opretholdt børnenes den samme gode opførsel, som før man fik TV på øen. Interviewet med de unge på St Helena antydede, at en af årsagerne til at børnene ikke havde ændret opførsel var forældrenes indflydelse og den stærke social kontrol i øens samfund. De unge sagde, at man simpelthen var nødt til at opføre sig ordenligt.

Undersøgelsesresultaterne er vigtige, fordi de tilsyneladende modsiger den generelle opfattelse af, at TV opfordrer børn til at imitere den voldelige adfærd, som de oplever på skærmen. Ligeledes er resultaterne usædvanlige, specielt i aldersgruppen af børn på 3-8 år, fordi de havde præcis den alder, som man mener er den mest følsomme med hensyn til at blive påvirket og efterligne medie vold.

Resultaterne viser ikke, at børn ikke kan *lære* vold fra TV, men de antyder, at voldelig adfærd ikke nødvendigvis behøver at *komme til udtryk* i børnenes adfærd, selvom de har lært det. Man kan derfor overveje, om voldelig adfærd især er afhængig af andre faktorer end vold i TV såsom graden af social støtte og social kontrol i et givent miljø. På St Helena er der både en meget høj grad af fællesskabsfølelse og folk er socialt ansvarlige. Lige præcis dette er iflg. forskerne en stor kontrast til fx England og andre industrialiserede lande. Professor Tony Charlton som deltog i St Helena forskningsteamet, siger at problemerne med vold, som de vestlige samfund står overfor nu, måske snarere skal finde deres løsning gennem forsøg på at genoplive de meget vigtige sociale kræfter i samfundet end gennem indførelse af forskellige former for censur af medierne.

Kilder:

Charlton, T., Gunter, B. and Hannan, A. (eds.) Broadcast Television Effects in a Remote Community, Lawrence Erlbaum Associates.

Mike Cardwell: St Helena Projektet fra Psychology Review, volume 7, Number 3. February 2001.

Se også disse links

<http://observer.guardian.co.uk/comment/story/0,6903,389527,00.html>

http://www.esrc.ac.uk/ESRCInfoCentre/about/CI/CP/Our_Society_Today/Spotlights_2006/seeing2.aspx?ComponentId=17651&SourcePageId=17653

Tekst 4: Social indlæringsteori

En teori kan defineres som et udsagn hvis hovedformål er at sammenfatte, forenkle, organisere og forklare videnskabelige observationer samt gøre det muligt at forudsige, hvad der kan ske i bestemte sammenhænge på baggrund af disse observationer. Teorier er hypotetiske konstruktioner –dvs. abstraktioner- som forsøger at lave en forklaring på fænomener og måske antyde årsag-virkningsforhold. En teori er som antydnet en mulig forklaring på fænomener, og derfor bør en teori altid efterprøves fx gennem psykologiske undersøgelser eller i forhold til forklaringsværdi.

Introduktion til social indlæringsteori

Social indlæringsteori er fremsat af bl.a. Albert Bandura i 1940erne som en videreudvikling af behaviorismen, som er en retning der lægger ensidig vægt på stimulus-response associationer og betingning som forklaring på adfærd.

Behaviorismen beskæftiger sig udelukkende med adfærd som kan måles og observeres, og man inddrager ikke følelser og mentale forestillinger som mulige forklaringer. De traditionelle eller radikale behaviorister som fx Skinner lavede primært forsøg med dyr, fordi man mente, at resultater af sådanne forsøg kunne generaliseres til mennesker.

Albert Bandura var blandt de første til at se begrænsningerne i behaviorismens forklaringer. Han mente, at menneskers læring er langt mere kompleks end beskrevet i de traditionelle adfærdsteorier, og i social indlæringsteori lægges der både vægt på læringens sociale kontekst og modelindlæring såvel som personlige faktorer. Teorien tog i starten udgangspunkt i Banduras eksperimenter med børn omkring indlæring af aggressiv adfærd, men den er også blevet brugt til at forklare fx kønsroller og social adfærd i øvrigt.

Med tiden er teorien blevet udviklet til at inddrage kognitive begreber såsom self-efficacy, der lægger vægt på, at individets tiltro til at kunne mestre bestemte sammenhænge er en forudsætning for at lære og handle. Banduras kognitive indlæringsteori bygger på forståelsen af, at vi mennesker har evnen til at forestille os ting, dvs. vi kan iagttage og vurdere os selv, vi kan bruge vores egne og andres erfaringer til at planlægge handlinger, og vi kan tale med andre om dette. Vores sproglige formåen giver os ikke blot mulighed for at kommunikere med andre, vi kan også lagre information i vores hukommelse og trække det frem, når vi skal bruge det. Sproget giver os også mulighed for at overveje konsekvenser af vores handlinger. Tilmed har vi altså muligheden for at lære gennem andre, dvs. vikarierende læring, og vi kan regulere vores adfærd som en konsekvens af selvrefleksion.

Beskrivelse af teorien

Iflg. social indlæringsteori kan man bl.a. lære ny adfærd, følelsesmæssige reaktioner og holdninger af såkaldte rollemodeller. Dette kaldes *modelindlæring*. En model er iflg. teorien ofte en person af samme alder og køn som den lærende, og modellen er ikke nødvendigvis klar over, at han eller hun fungerer som model. Den lærende er heller ikke altid bevidst om, at læring finder sted. Gennem den anden ser man bl.a. konsekvenserne af at gøre et eller andet, eller man bliver bestyrket i, at man selv kan, fordi modellen kan. Der kan være tale om at lære helt konkrete færdigheder, men der kan også være tale om mere abstrakte færdigheder – fx at man skal behandle dyr ordentligt eller at vold ikke er acceptabelt.

Læreprocessen kan iflg. Bandura påvirkes af fire faktorer. For det første *opmærksomhed*, dvs. at man rent faktisk er opmærksom på modellen og endvidere spiller modellens betydning noget. Jo mere betydningsfuld vedkommende er jo større

Fire vigtige faktorer i modelindlæring

1. Opmærksomhed
2. Fastholdelse
3. Realisering
4. Motivation

er chancen for modelindlæring. Vigtige rollemodeller kan fx være forældre, kammerater eller idoler. Den lærendes egen situation og tilstand spiller også en rolle. Hvis man er meget usikker, kan man være mere modtagelig for modelindlæring. Ligeledes vil folk som er meget motiverede for at lære en bestemt ting – fx en bestemt teknik i højdespring – være meget motiveret til at lære af dem, som allerede behersker teknikken. For det andet *fastholdelse*, dvs. man må være i stand til at huske, hvad modellen gjorde, og man skal kunne opbevare det i hukommelsen, så det kan trækkes frem og bruges, når det er relevant. For det tredje *realisering*, dvs. man skal have de nødvendige forudsætninger for at kunne lære det, som modellen gør. Og man er nødt til at øve sig. Man kan ikke lære en særlig højdespringsteknik blot ved at se en anden gøre det. For det fjerde *motivation*, dvs. den lærende skal være motiveret til at lære, fx fordi der venter en form for belønning, fx ros eller indre tilfredsstillelse. I social indlæringsteori fungerer belønning som information og motivation, idet de giver et indtryk af mulige resultater af adfærd.

Et vigtigt element i social indlæringsteori er, at læring finder sted i samspil med andre, og at man selv er med til at påvirke andres måde at reagere overfor en på gennem det Bandura kalder *gensidig determinisme*. Iflg. Bandura påvirkes vores adfærd nemlig både af personlige faktorer og det omgivende miljø, og vi påvirker samtidig tilbage bl.a. gennem personlige faktorer som kognitive færdigheder, personlighed og holdninger såvel som vores adfærd i øvrigt. Bandura mener altså, at indlæring er betinget af en gensidig interaktion mellem person, omverden og adfærd.¹ Mennesket har iflg. Bandura evnen til *selvregulering*. Hermed menes bl.a. evnen til at formulere mål og strategier til at nå dem samt hvilken ihærdighed man lægger i forskellige projekter. Ligeledes er feedback fra andre en faktor, som kan være med til at regulere vores måde at være på. En del af vores selvregulering sker gennem internaliserede sociale og kulturelle normer, men vores opfattelse af os selv – vores selvfølelse og selvværd har også en betydning for vores adfærd. I en senere version af social indlæringsteori indføres begrebet self-efficacy som en vigtig faktor i selvregulering. Self-efficacy skal forstås som en indre vurderingsmekanisme i forhold til egne muligheder for at udføre bestemte ting, og iflg. teorien er der størst chance for at give sig i kast med opgaver, som man mener, man har mulighed for at klare.

Vurdering af teorien

Når man skal vurdere en teori, kan man bl.a. se på, om den kan bruges til at forklare observerede fænomener og til at forudsige, hvad der vil ske i bestemte situationer. Desuden kan man efterprøve teorier empirisk, dvs. man kan designe en undersøgelse på baggrund af teorien for at se, om den bliver bekræftet. En brugbar teori er også anvendelig i det virkelige liv. Det er også relevant at spørge om der er noget af det observerede, som teorien ikke kan forklare.

Social indlæringsteori er blevet efterprøvet i utallige undersøgelser - både med dyr og mennesker. De første empiriske undersøgelser som så ud til at understøtte teorien var Banduras egne eksperimenter med førskolebørn på Stanford Universitet i Californien (fx Bandura & Ross 1961). Børnene så en film med en voksen person, som bankede løs på en stor oppustelig dukke kaldet klovn Bobo. Nogle af børnene så den voksne blive belønnet efter den aggressive adfærd, nogle så den voksne blive straffet og de sidste så en version, hvor der ikke skete noget med modellen. Dernæst fik børnene selv lov til at lege i et legerum, hvor der bl.a. var en dukke som den, de lige havde

¹ <http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/soccog/soccog.html>

set. Børn som havde set modellen blive straffet for at slå på dukken var mindre tilbøjelige til at slå på dukken end de to andre grupper. Forskerne fortolkede resultaterne i retning af, at den afgørende faktor i børnenes egne aggressioner efter filmen var de konsekvenser af den aggressive adfærd, som de havde observeret

gennem modellen. De kunne opleve det gennem en 'vikar', og derfor kalder man det også vikarierende læring. Det vigtige er, at de altså ikke behøvede at erfare det på deres egen krop, sådan som behaviorismen hævdede. En model fungerede som mediator for indlæring. Børnene kunne se, hvad der skete med en anden, og de brugte iflg. forskerne denne information til at regulere deres egen adfærd. Iflg. Bandura lærte børnene den voldelige adfærd gennem at observere den voldelig voksne model.

Teorien så altså ud til at kunne forudsige, at børnene ville opføre sig aggressivt, hvis de så en model gøre det. Det skete også i eksperimentet, men kan vi sige, at det udelukkende er fordi teorien holder stik? Nogle har påpeget, at hele

eksperimentet var temmelig kunstigt, både fordi det foregik i et laboratorium, og fordi børnene måske troede, at de *skulle* efterligne de voksne. Kritikere hævdede, at eksperimentet ikke havde økologisk validitet, dvs. dets resultater kunne ikke nødvendigvis overføres til det virkelige liv. I samme linje har kritikere fremført, at man ikke kunne vide, om børnene også ville være voldelige, når først de var ude i deres vante miljø igen. Det er relevante kritikpunkter, men er det nok til fuldstændigt at afvise Banduras resultater? Eller hævde at social indlæringsteori er en dårlig teori? Selvom man kan rette kritik mod Banduras eksperimenter, er der adskillige andre forsøg, som klart viser, at modelindlæring finder sted sådan som Bandura hævder. Udviklingspsykologer peger fx på forældrenes rolle som modeller for deres børn. Også andre børn kan fungere som modeller sådan som flg. eksperiment udført af Hanna & Meltzoff (1993) viser.

I dette eksperiment ville forskerne undersøge om småbørn under 1 år var i stand til at lære gennem at observere andre. De designede noget helt nyt legetøj, som skulle sættes sammen på en bestemt måde, for de ville være sikre på, at børnene aldrig havde set det før. Først viste de voksne børnene, hvordan man skulle lege med legetøjet – fx at man skulle stikke en finger ind i et hul for at få legetøjet til at sige en lyd. Dernæst lod de børnene lege med det og roste dem, når de kunne bruge det på den rigtige måde. Endelig introduceredes tre andre småbørn i forsøget, og børnene som kendte legetøjet viste dem, hvordan man legede med det. I løbet af 20 sekunder kunne de nye børn i 75% af tilfældene bruge legetøjet rigtigt. Det var signifikant mere end kontrolgruppe 1, som ikke havde haft mulighed for at observere en model, og det var også signifikant mere end kontrolgruppe 2, som kun havde haft mulighed for at se andre børn lege med legetøjet men ikke havde fundet ud af, hvordan man skulle gøre det rigtigt. Eksperimentet viste helt klart, at selv små børn kan lære gennem at observere andre, og det giver mening i forhold til det, som man i øvrigt kan se i det daglige liv, men betyder det, at man også kan sige, at man lærer at være voldelig, når man ser voldelige film? Eller at teorien kan forklare, hvorfor nogle måske bliver voldelige og andre ikke gør?

Det er indlysende, at teorien ikke kan bruges til at forudsige, at man bliver voldelig af at se voldelige film i TV. Der er simpelthen for mange variable i forklaring af sammenhængen mellem medieviolence og adfærd. Forskerne er enige om, at man kan lære voldelig adfærd gennem at se TV, men der er ikke afgørende støtte for, at man selv bliver voldelig af det. Teorien kan ikke forklare, hvorfor nogle tilsyneladende bliver voldelige af at se voldelige film, mens andre ikke gør det. Imidlertid har social indlærings teori vist sig at have praktisk værdi i nogle andre sammenhænge. Især har den været god til at forudsige ændring af adfærd i en positiv retning, hvis man bruger positive rollemodeller i TV-shows. Dette er fx set i børneudsendelser som Sesamgade, hvor der både sættes på konkret og abstrakt modelindlæring. Banduras teori ligger også til grund for en lang række af TV-serier, som har til formål fx at begrænse spredning af HIV, begrænse befolkningstilvækst og uønskede graviditeter. Disse TV-serier indeholder både positive rollemodeller, som det går godt med i løbet af serien, negative rollemodeller som det går dårligt med, og endelig en såkaldt 'ændringskarakter', som skifter adfærd til noget positivt i løbet af serien. Programmerne giver endvidere seerne mulighed for at komme i kontakt med organisationer, der kan give dem praktisk hjælp, og derfor er virkningen af disse TV-serier uvurderlig.

Diskussion

Banduras teori er som sagt blevet brugt som baggrund til at skabe radio- og TV-serier i mange lande med det formål at oplyse om fx sundhed og uddannelse. Iflg. teorien er observation af andre en genvej til læring. Som tidligere nævnt er der nogle variable som spiller ind på indlæring fx at man lægger mærke til modellen, at man kan huske hvad man så, og at man er motiveret til at lære. Ligeledes er det vigtigt, at man får skabt nogle troværdige personer i det man kalder 'oplysende sæbeoperaer', for at seerne skal kunne identificere sig med modellerne. Imidlertid er det også klart, at selvom man lærer noget nyt, bruger man det måske ikke lige med samme. Eller måske aldrig. Dette kan især være relevant i diskussionen om, hvorvidt børn bliver voldelige af at se vold i TV. Psykologer har ofte udtrykt bekymring for at børn kunne blive aggressive af at se de mange voldelige film i TV, og der er lavet utallige undersøgelser om dette. Imidlertid er der mange af dem som peger i retning af, at man ikke nødvendigvis bliver voldelig af at se voldelige film. De fleste gør ikke, men der er en lille gruppe personer, som ser ud til at blive påvirket negativt af voldelige film, og derfor er man nødt til fx at inddrage personlige og kulturelle faktorer, hvis man skal have et mere nuanceret billede af sammenhængen mellem forbrug af medier og vold. Ligeledes ser det ud til fra undersøgelserne, at det er vigtigt at børn ikke ser for meget voldeligt TV alene, for især små børn har brug for at voksne forklarer dem, at der er tale om fiktion, og at vold ikke er en rimelig måde at løse konflikter på. Eftersom TV spiller så stor en rolle i moderne menneskers liv, vil diskussionen om TVs indflydelse på børns og voksnes adfærd fortsat være vigtig for den psykologiske forskning i årene, der kommer.

Se mere om brugen af Banduras teori i oplysende sæbeoperaer

<http://www.psychologymatters.org/bandura.html>

<http://www.apa.org/monitor/oct02/theory.html>

Perspektivering

Holm Sørensen og Jessen (1999) skriver i en rapport fra Kulturministeriet udført under Medierådet, at ”medieforskningen gennem de sidste 70 år været præget af en udvikling fra relativt enkle antagelser om en direkte påvirkning til mere nuancerede teorier, hvor medierne ses i et komplekst samspil med andre sociale, psykologiske og kulturelle faktorer. Forskningsprojekterne har ændret sig fra hovedsageligt at beskæftige sig med at søge efter målelige effekter til i højere grad at interessere sig for mediebrugeren og den situation, de forskellige billedmedier anvendes i”. Ligeledes skriver de, at den tidlige forskningstradition indenfor mediers påvirkning af børn byggede på adfærdspsykologisk teori (behaviorismen), som er langt fra nyere udviklingspsykologisk teori i Danmark om det kompetente barn. De peger på, at megen international forskning i børn og medier stadig er påvirket af den oprindelige forskningstradition og de tilknyttede metoder, bl.a. fordi man søger årsag-virkningskæder i komplekse spørgsmål, og fordi undersøgelser af denne karakter er relativt nemme at gennemføre. Holm Sørensen og Jessen siger, at effektforskningen har været under stærk kritik i medieforskningen gennem den sidste snes år, fordi den stort set kun bruger metoder fra den positivistiske naturvidenskab, dvs. undersøgelser hvor test af hypoteser er i fokus. I rapporten står videre: ”Forskningen benytter sig meget ofte af såkaldte ”laboratorieforsøg”, der principielt udføres med tre grupper af børn, hvoraf én gruppe ser fx en film med voldsskildringer i en periode, mens en anden gruppe ser film uden voldsskildringer. Den tredje gruppe foretager sig andre ting og fungerer som kontrolgruppe. Børnenes adfærd observeres efterfølgende, hvilket ofte sker, mens barnet er placeret alene i et rum med forskellige typer af legetøj, som barnet bliver bedt om at lege med, mens observatøren fra et andet rum registrerer, om barnets adfærd i legen er aggressiv eller ikke. Det skal bemærkes, at disse undersøgelser benytter sig af meget korte tidsrum. Som regel udsættes børn for ’mediepåvirkningen’ i 10-15 minutter og observeres i en tilsvarende periode.

De centrale hypoteser i nyere adfærdsforskning er baseret på en række adfærdsmekanismer, som formodes at være aktive i samspillet mellem børn og medier, herunder computerspil. Den psykologiske teori, der oftest henvises til i undersøgelserne, handler om læring af social adfærd via medier. Teorien blev udviklet i 1960’erne (”social learning theory”, Bandura 1977). Det formodes her, at børn lærer adfærd gennem at betragte handlinger i billedmedierne i lighed med den måde, de lærer adfærd ved at betragte handlinger i andre sammenhænge. Børn efterligner, hvad de ser, og det formodes især at være et problem, hvis aggression og vold i medierne belønnes, fx ved at blive fremstillet som løsningen på konflikter. Huesmann (1986) har udvidet denne teori om social læring via medierne med en antagelse om, at social adfærd styres af en række ”scripts” (”manuskripter” eller ”programmer”), som læres i barndommen. Disse scripts lagres i hukommelsen og styrer adfærd og reaktion i konkrete situationer. Huesmann påpeger, at læringen af sådanne scripts for adfærd ikke kun afhænger af barnets mediebrug, men i højere grad af barnets sociale omgivelser og personlighed.”

Rapporten er inde på, at nyere forskning omkring børn og medier i stigende grad er opmærksom på mediebrugernes aktive rolle i processen. De skriver, at børn ikke nødvendigvis rubricerer handlinger som voldelige og aggressive, selvom de umiddelbart kunne se ud til at være det. Derfor er en ”skelnen mellem ”aggression” i leg og egentlig aggression af afgørende betydning for vurderingen af mediernes effekt på børns adfærd”. Iflg. Holm Sørensen og Jessen har det medført, at nyere medieforskning især fokuserer på den betydning mediebrugeren lægger i bestemte medier. Dette kaldes ’modtagerforskning’ eller ’receptionsforskning’, og denne

tilgang har præget store dele af medieforskningen siden begyndelsen af 1980'erne, fx den skandinaviske forskning med udgangspunkt i nye teorier om køn, kultur og etnicitet (fx Drotner, Jensen og Schrøder 1996). Iflg. rapporten er denne forskning karakteriseret ved, at den ikke i stor udstrækning bruger statistiske metoder, men snarere lægger vægt på, hvordan medieindholdet forstås og anvendes af mediebrugerne, dvs. modtageren "betragtes som aktiv i udvælgelsen af programmer og fortolkningen af indhold, og som betydningsdannende. Modtageren tilegner sig medieindholdet i relation til den sammenhæng, som seningen foregår i og i forhold til hele sin livssituation".

Dette viser, at forskningen hviler på antagelsen af, at indholdet i medierne ikke er en objektiv størrelse. I stedet lægger man vægt på faktorer som mediebrugernes kulturelle og sociale forskelle, normer, værdier, kulturel kompetence, interesse, alder mm som bestemmende for valg af mediegenerer og fortolkningen af medieindholdet.

Netop fordi forskningen har flyttet fokus fra effekt til receptionsforskning, hvor mediebrugeren tildeles en aktiv rolle, er forskningsmetoderne ændret radikalt, således at man istedet for test af hypoteser om billedmediernes effekt nu anvender interview og observationer af mediebrugeren i de hverdagssituationer, hvor medierne anvendes. Det centrale spørgsmål for forskningen er altså ikke længere, hvad mediet gør ved brugeren, men hvad brugeren anvender mediet til, og hvilken betydning brugeren skaber i kontakten med medierne.

Se mere her

http://www.medieraadet.dk/html/bibliotek/comp_rap/index.html rapport fra Kulturministeriet

Tekst 5 Undervisningsmateriale til kort introduktion til teori og empiri

Hvad er en teori?

En teori er en mulig forklaring på et eller andet fænomen, fx psykologisk eller naturvidenskabeligt. En teori bygger på antagelser om mulige årsagssammenhænge. Med baggrund i teori laver man indenfor psykologi 'teoretiske forklaringer på adfærd', dvs. man bruger teorien som en slags 'forstørrelsesglas', når man observerer et fænomen, som man vil forklare (fx aggression eller diskriminering), og teorien kan således bruges til at skabe en sammenhæng i det, man observerer. På den måde kan den blive en hjælp til at forstå verden omkring os. Ud fra dette kan man forstå, at en teori er en formodning om sammenhænge, men den er ikke nødvendigvis korrekt.

En teori kan indeholde forskellige begreber- hypotetiske konstruktioner – som udgør elementer af teorien (fx begrebet modelindlæring og selvregulering). Begreberne kaldes hypotetiske konstruktioner, fordi de ikke eksisterer som sådan. Man kan ikke se dem, og man kan ikke røre dem. Imidlertid kan det være nyttigt at anvende begreber netop for at beskrive ting, som er hypotetiske.

Når man først har formuleret en teori, skabes der mulighed for at efterprøve den empirisk. En teori- eller dele af den- kan dermed bekræftes eller forkastes. Hvis adskillige undersøgelser bekræfter teorien, vil man anse den for troværdig. Hvis adskillige undersøgelser sætter spørgsmålstejn ved den, bliver teorien som regel forkastet.

Det er vigtigt at forstå, at der ofte er flere teorier, som forklarer et enkelt fænomen. Det er ikke vores opgave at tage stilling til, om den ene eller den anden er korrekt, bl.a. fordi forskellige teorier kan omfatte forskellige aspekter af det samme store område, så teorier er oftere komplementære end rivaliserende. Vores opgave er

snarere at lave en analyse af teorien – fx på baggrund af om undersøgelser støtter den eller om den er god til at forudsige, hvad der vil ske i visse situationer - og på den baggrund afgøre, om det er en god teori.

Kort intro til kritik af teori:

Her er nogle kriterier for, hvad man kan anse for en god teori

- **Afspejler den virkeligheden?** dvs. kan den bekræftes gennem empiriske undersøgelser, eller svarer den godt til det, man kan observere omkring sig?
- **Er den nyttig i forhold til forklaring og forudsigelse?** dvs. giver den mening i forhold til det, som man har iagttaget i flere tilfælde?
- **Har den praktisk værdi?** kan man omsætte den i forhold til det virkelige liv? kan teorien fx bruges til at forudsige under hvilke omstændigheder folk vil holde op med at ryge? Eller hvilke forhold i barndommen skaber de mest harmoniske mennesker?

Hvad er en empirisk undersøgelse?

En empirisk undersøgelse er en hvilken som helst aktivitet, der indsamler data (information) og analyserer dem på baggrund af et konkret spørgsmål, som undersøgelsen ønskede et svar på. En empirisk undersøgelse kan fx være baseret på en eller flere psykologiske teorier, men den behøver ikke at være det, og i dag er det ofte tilfældet, at teori kan opstå på baggrund af undersøgelser. Nogle undersøgelser har til formål at teste en bestemt teori, nogle vil blot samle information omkring et psykologisk problemområde, fx effekten af TV vold hos børn. Empiriske undersøgelser kan bruges til at fortælle os noget nyttigt om afgrænsede fænomener, fordi resultaterne af dem ofte kan bruges til at forklare, hvad der sker i det virkelige liv.

Der foretages en mængde empiriske undersøgelser indenfor alle felter i psykologi, og resultatet af disse undersøgelser beskrives i artikler i psykologiske tidsskrifter. Når en forsker har afsluttet en undersøgelse, vil han eller hun sende sine resultater i form af en videnskabelig artikel til et videnskabeligt tidsskrift indenfor det pågældende område, fx socialpsykologi eller klinisk psykologi. Der findes et utal af specialiserede tidsskrifter. Inden artiklen publiceres underkastes den det, der kaldes 'peer review'. Det betyder, at andre forskere indenfor samme område gennemgår artiklen og dens resultater for at se, om der kan være fejlkilder, som forskeren har overset, sådan at man ikke kan fortolke resultaterne, som han har gjort. Når et tidsskrift har antaget en artikel til publikation, kan andre forskere læse om undersøgelsen og dernæst kommentere den, evt. ved at forsøge at gentage undersøgelsen for at se, om de kan få samme resultat. På denne måde genereres der konstant ny viden om psykologiske fænomener.

Kort introduktion til kritik af empiriske undersøgelser

Nytteværdig

- Hjælper undersøgelsen til at starte eller videreføre en debat?
- Er den nyttig for samfundet sådan helt generelt? (fx fordi den hjælper med at afklare vigtige problemer og måske anviser måder at løse dem på).

Objektivitet

- Er undersøgelsen objektiv, eller afspejler den værdier knyttet til et bestemt psykologisk perspektiv, bestemte politiske holdninger eller psykologen selv?

- Er der andre mulige forklaringer på resultatet, som undersøgelsen kan have overset?

Understøttelse

- Understøttes undersøgelsens resultater af andre undersøgelser eller modsiges den?

Metodemæssige problemer

- Hvad er fordele/ulemper ved de metoder, som er brugt i undersøgelsen?
- Er undersøgelsen repræsentativ? Er forsøgspersonerne udvalgt på en acceptabel måde? Dvs. så de repræsenterer andre end bare sig selv.

Etiske overvejelser

- Er undersøgelsen etisk forsvarligt udført? (dvs. i overensstemmelse med gældende etiske retningslinjer fra fx Dansk Psykologforbund).

Hvad er en undersøgelsesmetode?

Empiriske undersøgelser bruger én bestemt metode eller en kombination af metoder til at samle data og analysere dem. Når der bruges flere metoder og teorier til at forklare resultaterne, taler man om triangulering. Undersøgelsesmetoden kan fx være et eksperiment, en observation, et interview, en spørgeskemaundersøgelse, dagbogsoptegnelser mm. Forskerne vælger som regel undersøgelsesmetode på baggrund af overvejelser om metodens hensigtsmæssighed i forhold til det emne, som undersøges. Nogle gange anses eksperimentet for at være den bedste metode, fordi man kan opstille klare årsag-virkningskæder på grund af variabelkontrol, men på den anden side er samme kontrol også til tider en svaghed i forhold til at beskrive menneskelig adfærd i naturlige sammenhænge. Derfor er man som forsker stillet overfor at skulle tage nogle valg omkring metode, og disse får indflydelse på vurderingen af undersøgelsesresultater. Der er altid både fordele og ulemper ved de enkelte metoder, og disse må overvejes nøje i planlægningen af en empirisk undersøgelse.

Forslag til tekster til eksamensspørgsmål

Tekst 1: Kan voldelige videospil øge aggressiviteten? Forskningsnyt fra Psykologi 2003, 12 (1)

Tekst 1: Uddrag af artiklen 'Medievold skader især de svageste børn' Politiken 28 april 1999 (Infomedia)

Kan voldelige videospil øge aggressiviteten? (Forskningsnyt fra Psykologi 2003, 12(1))

For 20-30 år siden startede en bekymret diskussion om hvorvidt de mange voldsfilm i biograf og TV (og senere på video) kunne øge voldelig eller aggressiv adfærd hos børn og unge, der omtrent daglig sad og "nød" al denne vold på skærmen. Efter en lang række undersøgelser så det ud til, at man kun kunne finde en forbindelse mellem et højt "forbrug" af voldsfilm og øget vold hos drenge og unge mænd, som er temmelig voldelige *i forvejen*. Det er selvfølgelig også galt nok, men i de senere år har flere forskere ment, at der nu om dage er mere grund til at frygte en voldelig effekt af de mange *videospil*, hvor spillerne ikke bare nyder andres vold, men selv

”udøver” vold om end det blot er på en død monitorskærm og som regel via temmelig fantasifulde figurer.

Det kunne altså tænkes, at netop det, at man i et videospil selv udøver aktiviteter, der har til hensigt at tæve, skyde eller smadre andre – selv om de andre blot er flade ”tegneseriefigurer” – kunne tænkes at skabe eller styrke voldelige vaner, som breder sig til virkelighedens verden udenfor TV-spillet!

Den hypotese er nu blevet testet af to amerikanske psykologer, Bruce Bartholow og Craig Anderson, der fik 22 unge mænd og 21 unge kvinder til at deltage i undersøgelsen.

Først blev halvdelen af hver af mændene og kvinderne sat til at spille et temmeligt voldeligt videospil (”Mortal Kombat”), hvor spillerne styrer en menneskelignende figur, der med forskellige slag- og skydevåben, skal slå så mange modstandere ihjel som muligt efterhånden som disse modstandere dukker op på skærmen. Den anden halvdel af forsøgspersonerne blev i samme tidsrum sat til at spille et anderledes fredeligt videospil, et golf-spil.

Spørgsmålet var altså nu om de der havde dyrket en ”fornøjelig” og spændende vold på skærmen, også ville være mere aggressive overfor andre i tiden efter dette voldelige videospil.

For at undersøge dette satte man hver af forsøgspersonerne til at løse en hel ny opgave. (Forsøgspersonerne havde i forvejen fået at vide, at de skulle deltage i to forskellige undersøgelser, der ”ikke havde noget med hinanden at gøre”). Den nye opgave gik ud på at konkurrere med en ukendt person om at være hurtigst til at trykke på en knap hver gang en lampe blev tændt, altså et reaktionstidseksperiment.

Hver forsøgsperson fik at vide, at hans eller hendes konkurrent sad i et tilstødende rum, således at forsøgspersonerne ikke kunne se vedkommende, men derimod kunne se resultatet af hver af de to reaktionstider på en skærm, således, at det var muligt at se hvem der kom først hver gang. Faktisk eksisterede der slet ikke nogen konkurrent i noget tilstødende lokale; det hele var programmeret på en computer, således at man på forhånd kunne bestemme hvornår den rigtige forsøgsperson ville vinde og tabe hver gang lampen tændte. Endelig var forsøget indrettet således, at den der ”vandt” hver gang kunne give en ”straf” til den der var for langsom. Den straf der var tale om var en kortvarig ubehagelig støj i en høretelefon, der blev båret under hele eksperimentet. Hver gang en af de rigtige forsøgspersoner havde vundet, kunne han eller hun selv indstille styrken på den ubehagelig støj, der skulle ”straffe” konkurrenten. Der kunne vælges mellem ni støjstyrker fra ét til ni, hvor styrke otte og ni var ekstremt voldsomme og pinefulde støjstyrker.

Da alle spil som nævnt var fikset på forhånd, var det egentlige resultat af denne undersøgelse ikke forsøgspersonernes reaktionstider, men deres valg af straf-styrker for deres formodede modstander. Fra tidligere undersøgelser vidste man, at mennesker, der i andre sammenhænge blev bedømt som mere aggressive end andre, også valgte flere af de ekstreme strafpåvirkninger (styrke otte og ni) i dette eksperiment.

Spørgsmålet var så nu om de forsøgspersoner, der havde spillet voldelige videospil også – forhåbentlig mere kortvarigt – var blevet mere voldelige således, at de ville give stærkere, mere ”voldelige”, straffe til modstanderen i reaktionstidseksperimentet. Svaret var et meget stort ja for mændenes vedkommende og et meget lille ja for kvindernes. Blandt de mandlige forsøgspersoner blev de hårdeste straffe (styrke otte eller ni) benyttet over *fire gange* så ofte blandt de, der havde spillet et voldelig videospil sammenlignet med de der havde spillet golf! Blandt de kvindelige deltagereksperimenter var der kun en stigning på ca. en fjerdedel i hyppigheden af de

stærkeste straffe hos de der havde spillet voldelige videospil sammenlignet med golf-spillerne.

Forfatterne konkluderer, at det i høj grad gælder for mænd – og kun i meget svag grad for kvinder – at deltagelse i et voldeligt videospil kan medføre en efterfølgende tendens til at udvise mere aggressivitet eller voldelig adfærd, i hvert fald i den her valgte kunstige testsituation. Om det også gælder i mere naturlige voldsituationer udenfor forsøgslaboratoriet, og om det også gælder i længere tid må den fremtidige forskning vise.

tn

Kilde: Bartholow, B.D. & Anderson, C.A. (2002). Effects of Violent Video Games on Aggressive Behavior: Potential Sex Differences. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38. 283-290.

Tekst 2 kort uddrag af medieviolence skader især de svageste børn Politiken 28 april 1999 (Infomedia)

Efter en gennemgang af forskning om børn og computerspil og nogle forskeres mening kommer flg. fra forskeren Kirsten Drotner der taler om at forældrene skal give børnene et kvalificeret modspil.

.....Kirsten Drotner mener, at forældre bør forholde sig til indholdet i computerspil og medieviolence i stedet for bare at sige nej uden at vide, hvad de siger nej til.

»Vi skal lære at se mediebrug som grundlæggende for børns kultur og deres dannelse af identitet. Vi skal give dem kvalitetsmodspil, så de har mulighed for også at få den gode historie og se medier som den ressource de er for 99,9 procent af befolkningen. Med computerspil skal man selv prøve at spille. Man skal vide, hvad man forholder sig til.

Man skal prøve at reflektere over, hvordan man selv reagerer. Og man skal tale med sine børn om det«, Kirsten Drotner.

»Forældre, skole og samfund burde også reflektere over, hvorfor man har behov for at give andre skylden. I USA burde man hellere kigge på våbenlovgivningen end på spil, der spilles af millioner af mennesker verden over, uden de af den grund begår voldelige forbrydelser«, siger hun.

Extra materiale til evt. synopsiseksamen kunne være flg. tekster

Børn kan blive klogere foran tosekassen Berlingske Tidende 13 juli 2004,

Hvem bliver voldelige af voldsfilm? (Forskningsnyt fra Psykologi 1996, 5(2))

Bekymring over den stigende vold i de vestlige lande i de senere år har bl.a. ført til en interesse for spørgsmålet om, hvorvidt den megen vold på TV og videofilm kan have nogen andel i den hyppige vold. Der er udført en meget lang række undersøgelser over dette spørgsmål, men det har ikke været muligt at finde noget helt klart svar ud fra de forskellige og ofte modstridende undersøgelsesresultater.

Det kan dog siges helt sikkert, at voldsfilm har to andre meget kedelige virkninger, nemlig at gøre os mere *bange* for vold end der er grund til og at gøre os mere *ufølsomme* overfor ofrene for vold. Efter at have set en masse blodig vold på TV bliver forsøgspersoner simpelthen mindre tilbøjelige til at føle medlidenhed med dem, der kommer ud for vold i det virkelige liv. Men det oprindelige spørgsmål om, hvorvidt vi bliver mere *voldelige* af voldsfilm, er altså mere svært at få afklaret.

Der har dog i de senere år været nogle enkelte undersøgelser, som har givet en mulig forklaring på de modstridende resultater i de ældre undersøgelser: Det kunne se ud til, at forskellige personlighedstyper reagerer forskelligt og måske direkte modsat på voldsfilm. De der i forvejen har ringe tilbøjelighed til vold bliver - om muligt - endnu mindre tilbøjelige til at være voldelige efter at have set voldsfilm (men til gengæld desto mere bange for andres vold). Men de der har en vredladen eller voldelig personlighed reagerer tilsyneladende modsat, altså med øget tendens til vold desto flere voldsfilm de ser.

Denne sidstnævnte sammenhæng er nu blevet grundigt bekræftet af tre eksperimenter udført af psykologen Brad Bushman fra Universitetet i Iowa, USA.

I alle tre eksperimenter blev forsøgspersonerne (der var forskellige fra eksperiment til eksperiment) ud fra et spørgeskema inddelt i de, der var relativt vredladne og som i visse tilfælde kunne gribe til vold, og de, der var relativt fredsommelige og som stort set aldrig greb til vold i dagliglivet.

I det første eksperiment blev halvdelen af hver gruppe sat til at se to grove voldsfilm, mens de andre forsøgspersoner så fredsommelige naturfilm.

Herefter blev alle forsøgspersonerne sat til at spille sammen to og to. Spillet var således indrettet, at de to kombattanter spillede mod hinanden, og hver gang den ene vandt over den anden (hvilket skete adskillige gange i hvert spil), kunne vinderen give modstanderen en straf i form af en kraftigt støjpåvirkning på fem sekunder i en høretelefon. De to spillere kunne selv bestemme på en skala på et til ti, hvor kraftig en støj modparten skulle straffes med, men de var på forhånd blevet advaret om, at støjstyrke over fem var *meget* pinefuld.

Blandt de forsøgspersoner der havde set fredsommelige film, var den vredladne gruppe kun tilbøjelig til at give lidt hårdere straffe end den ikke-aggressive gruppe blandt de forsøgspersoner der havde set voldsfilm, var den vredladne gruppe anderledes "grusom": Disse vredladne forsøgspersoner, der netop havde set voldsfilm, valgte gennemgående langt højere støjpåvirkninger (helt oppe på 8-10 på skalaen) sammenlignet med alle andre forsøgspersoner.

Mens voldsfilmene altså ikke havde fået de fredsommelige forsøgspersoner til at blive mere voldelige overfor deres modpart, så havde voldsfilmene haft en anderledes drastisk effekt på de vredladne forsøgspersoner. Her var der tale om en meget stor stigning i tendensen til at vælge pinefulde støjpåvirkninger overfor den uskyldige modpart i spillet.

De to andre eksperimenter foregik i starten på samme måde: De vredladne og de mere fredsommelige forsøgspersoner så enten naturfilm eller voldsfilm. I det andet eksperiment blev forsøgspersonerne efter filmene spurgt om deres forskellige følelsesmæssige tilstande, herunder deres nuværende følelse af vrede. Det viste sig, at de to voldsfilm havde fået de vredladne forsøgspersoner til at føle sig langt mere vrede, mens de fredsommelige forsøgspersoner ikke blev mere vrede tilmode af at se voldsfilm.

I det tredje og sidste eksperiment fik forsøgspersonerne efter de to film lov til selv at vælge, hvilken film de derefter skulle se. Her var der igen stor forskel på de vredladne og fredsommelige forsøgspersoner. Efter at have set naturfilm valgte de vredladne forsøgspersoner kun lidt oftere end de fredsommelige at se voldsfilm. Men efter de to voldsfilm valgte de vredladne i langt højere grad at se endnu en voldsfilm, mens de fredsommelige ikke på samme måde fik styrket deres interesse for at se flere voldsfilm.

Tilsammen viser de tre eksperimenter meget klart, at det kun gælder for nogle af os, at voldsfilm stimulerer til mere vrede og vold. Det gælder kun for dem, der i forvejen har et mere eller mindre "voldeligt temperament". Hos disse sidstnævnte kan voldsfilm altså have den funktion at "antænde" deres voldelige tendenser, så de bliver mere vrede og aggressive og endda føler trang til at se endnu mere vold.

tn

Kilde: Bushman, B.J. (1995): Moderating Role of Trait Aggressiveness in the Effects of Violent Media on Aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 950-960.